

TREMP

DESAPAREGUT

SILVI GORDÓ I MONTAÑA / ACPJ - COL·LECCIÓ DE POSTALS DE FERNANDO CALVET

Xavier Tarraubella - Laureà Pagarolas

TREMP DESAPAREGUT

 efadós

Ajuntament de Tremp

 XAC Xarxa
d'Anxius
Comarcals
Anxiu Comarcal del Pallars Jussà

TREMP DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2021

Primera reimpressió: juny 2021

© dels textos: Xavier Tarraubella i Mirabet

© dels textos: Laureà Pagarolas i Sabaté

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament de Tremp
Arxiu Comarcal del Pallars Jussà

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Fotografia de la coberta:

Lluís Amirola / ACPJ - Fons Jordi Mir i Parache

Acrònims:

ACPJ (Arxiu Comarcal del Pallars Jussà)
AFCEC (Centre Excursionista de Catalunya)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
BC (Biblioteca de Catalunya)
FAAH (Fundació Amatller d'Art Hispànic - Arxiu Mas)
IEFC (Institut d'Estudis fotogràfics de Catalunya)
IEI (Institut d'Estudis Ilerdencs)

ISBN 978-84-18243-40-0

DL B-2969-2021

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Sumari

Pàg. 6

PRÒLEG

La imatge, testimoni feiaent del passat

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Un viatge en el temps i un passeig per l'espai

Pàg. 12

EL NUCLI ANTIC

Una vila closa circular

Pàg. 48

A L'ENTORN DE LA MURALLA

Trencant costures i modelant nous espais

Pàg. 108

RAVALS, EIXAMPLES I AFORES

Noves àrees d'expansió i d'activitat

Pàg. 184

ÍNDEX D'IMATGES

Pròleg

LA IMATGE, TESTIMONI FEFAENT DEL PASSAT

Jordi Mir i Parache, Institut d'Estudis Catalans

És evident que per conèixer bé una població, gran o petita, cal haver-la trepitjat. Les referències històriques que en cada cas tenim la possibilitat d'aplegar, tot i la garantia testimonial que sovint els concedeix la seva antigor, en general no aporten la precisió dels matisos que percebem en una visió directa. El fet, però, és que la seva veracitat es veu reforçada quan poden anar acompanyades d'imatges i, en aquest sentit, al marge de gravats o d'altres representacions visuals que ens hagin arribat d'èpoques més o menys llunyanes, la incorporació de la fotografia a la memòria històrica a

partir de la darrerria del segle XIX va afegir un factor decisiu a aquesta informació.

Des d'aleshores, les imatges de què disposem ens permeten no solament conèixer l'estat d'un monument determinat en un moment concret, sinó la possibilitat de comprovar successivament els canvis que s'hi han anat produint, amb l'avantatge que el testimoni que ens proporcionen és d'una fidelitat superior a la de les cròniques més fiables. I això, que és ben manifest en qualsevol tipus de construcció, també es fa evident en la transformació del paisatge tant urbà com rural i, d'una manera especial, en el desenvolupament de les poblacions.

Tremp, nucli mil·lenari que sempre s'ha mostrat estable dintre d'un procés progressiu, bé que sense moments

esplendorosos, és un lloc idoni perquè l'acurada selecció d'imatges que, entre un ventall relativament ampli, ens ofereixen Xavier Tarraubella i Laureà Pagarolas ens ajudi a fer-nos càrrec d'aquesta evolució, des de deduir-ne l'origen fins a apreciar-ne millor l'estat actual. Ens acosten ordenadament a reviu-re l'ambient del seu nucli antic, l'empenta amb què, coincidint amb l'eclosió de la fotografia, va transcendir el cercle primitiu i, encara, la regularitat amb què s'ha anat escampant harmoniosament pels diversos ravals de l'entorn fins a adquirir la fesomia actual. Les imatges, sempre amb un mínim de mig segle d'antiguitat, són oportunament anotades pels autors amb una objectivitat i un rigor plausibles i representen el complement perfecte perquè aquest llibre esdevingui un company ideal, tant per al veïnat de Tremp que hi vol aprofundir les arrels com per als forans que s'hi acosten amb la voluntat de fer-se'l seu.

Introducció

UN VIATGE EN EL TEMPS I UN PASSEIG PER L'ESPAI

Xavier Tarraubella i Mirabet - Laureà Pagarolas i Sabaté, historiadors i arxivers

La fotografia és un testimoni gràfic del pas del temps i un suport de la memòria. Per això, esdevé una eina visual molt poderosa que ens permet conèixer, recordar o reviuir instants, esdeveniments i espais del passat. Des dels seus inicis a mitjan segle XIX, els humans hem tingut la necessitat de capturar imatges per tal de retenir el moment.

Amb els anys, aquestes es converteixen en document històric, visual i gràfic dels costums, de les maneres de viure i de les transformacions d'un indret o d'una societat. Per tant, el seu valor informatiu i patrimonial és evident i indiscutible. I de la mateixa manera

que les persones i les famílies en conserven com a reflex de les seves vivències, les ciutats també posseeixen aquest llegat, que dona fe de la seva experiència vital i emocional. Perquè els pobles tenen ànima, una ànima que canvia, es transforma i evoluciona, i la fotografia és l'intent de capturar aquesta ànima i de retenir-la a fi que el pas del temps no l'esborri.

Els fotògrafs, siguin professionals o aficionats, són els encarregats de captar amb la seva càmera aquests instants i vivències de les persones, de les societats i dels col·lectius, però també dels pobles i de les ciutats. En el cas de Tremp, la seva actuació ha estat meritòria i ens ha deixat imatges des del voltant de 1880, primer puntuals i esporàdiques i, a partir dels primers anys del segle XX,

A. T. V. (ED.) / ACPPI - Fons ACPPI

TRANSITANT PEL PASSAT

Escenes contrastades de l'ambient de la ciutat de Tremp tot just fa un segle. A la pàgina anterior, el pas de la carretera per la plaça de Capdevila. En aquest indret hi havia els tres establiments més notables del sector de l'hostaleria i l'oci de l'època: el teatre Saló i, després del baster Bolunya, la Fonda Farga i l'Hotel Segle xx. En aquesta pàgina, vehicle de l'empresa La Hispano Montañesa circulant pel passeig del Vall. La inauguració, el 1908, dels serveis regulars d'automòbils entre Tremp i Tàrraga, on s'enllaçava amb el tren, millorà la mobilitat dels trempolins, tot i que el viatge continuava sent una petita odissea.

AUTOR DESCONEGUT / IEFC - Col·lecció ROISIN

amb un resultat més sistemàtic i fecund. Josep Claverol, Àngel Toldrà Viazo, Lluís Amirola, Silvi Gordó, M. Solé, Pompeu Molist, Andreu Gelabert, Antoni Uriach o Jordi Mir són noms destacats en aquest camp, i de tots ells trobarem fotografies en aquest recull gràfic, que també n'inclou d'altres persones més anònimes.

El llibre que teniu a les mans ens ofereix un viatge en el temps i un passeig per l'espai d'un Tremp transformat o que ja no existeix. Aplega instantànies que reviu àmbits perduts o modificats del paisatge urbà, però també records i emocions de festes, costums i maneres de viure que formen part del nostre passat i del nostre imaginari col·lectiu. La tria de les gairebé cent seixanta fotografies que conformen l'obra és el resultat d'un buidatge exhaustiu i sistemàtic de nombrosos arxius, fons i col·leccions públiques i privades, amb un notable pes específic de l'Arxiu Comarcal del Pallars Jussà. I mostra la transformació i els

canvis dels espais que configuren l'estructura urbana de la ciutat, des de final del segle XIX fins a la dècada dels anys setanta del segle XX.

A través d'aquestes pàgines, que volen ser també una història gràfica de la població, us convidem a fer un passeig pel Tremp dels nostres pares, padrins i besavis, des del cor de la ciutat fins als afores. Un passeig en tot moment circular, seguint el sentit de les agulles del rellotge i amb tres recorreguts, corresponents als tres capítols del llibre. Aquests circuits circulars i concèntrics ens condueixen, respectivament, pel nucli antic, pel perímetre de la muralla i pels ravals, eixamples i afores, i parteixen sempre del punt neuràlgic de la plaça de la Creu. Així, aquest recull d'imatges vol representar els temps, els espais i la vida dels que ens han precedit, però també de nosaltres mateixos, perquè formen part de la nostra memòria i de la nostra identitat com a trempolins.

JOSEP CLAVEROL / ACPI - COL·LECCIÓ DE POSTALS DE FERNANDO CALVET

EL NUCLI ANTIC

Una vila closa circular

La vila medieval, murallada fins al tombant dels segles XIX i XX, es configurà al voltant de la canònica de Santa Maria de Tremp o de Valldeflors, sota el domini disputat entre el bisbe d'Urgell i el rei. Destaca per la seva forma arrodonida, travessada per dos eixos viaris creuats, que conflueixen a la plaça dita abans amb encert del Centre i avui de Francesc Pujol: de nord a sud, els carrers del Dr. Roure i de Soldevila i, d'est a oest, els de Peressall i del Forn. Les entrades i sortides de la vila es feien, a l'època medieval, per tres portals: el de Capdevila, el de Peressall i el de Soldevila. Aquests accessos s'ampliaren el segle XVIII amb el portal de Sant Roc, a ponent, i el segle XIX amb el de l'Àngel, al carrer del Forn. A la trama urbana del nucli antic té una presència notable la plaça, avui carrer, del Mercadal, i tot un conjunt de carrers estrets i petites places, amb edificis singulars com l'església parroquial o l'antic Hospital de Pobres i algunes cases senyoriales. La imatge mostra la vila closa des del nord, al voltant de 1900, presidida per l'església encara amb l'antic campanar de cadireta.

JOSEP CLAVEROL / ACPI - COL·LECCIÓ DE POSTALS DE FERNANDO CALVET

PORTAL DE PERESSALL

Quan el 1638 es reconstruí la Casa de la Vila, situada a la plaça de la Creu, la seva planta baixa es destinà a hostal municipal. A la pàgina del costat, una imatge del voltant de 1910, amb l'arribada del cotxe de línia davant l'hostal, dit de Canaleu, i a l'esquerra el portal del carrer de Peressall, enderrocat el 1915.

UN CARRER DINÀMIC

El carrer de Peressall ha estat una de les vies més dinàmiques de la vila. Com reflecteix aquesta imatge de 1910, durant el bon temps el carrer bullia d'activitat i la gent hi feia vida. Al centre es poden veure els rètols d'alguns establiments comercials, com ara els de casa Belleira i l'estanc de ca l'Aleix, aquest encara avui obert.

JOSEP CLAVEROL / ACPI - COL·LECCIÓ DE POSTALS DE FERNANDO CALVET